

Η απελευθέρωση των Ιωαννίνων

Η απελευθέρωση των Ιωαννίνων στις 21 Φλεβάρη 1913 σήμανε την απελευθέρωση από τον τουρκικό ζυγό όλης τη Ηπείρου. Ο ελληνικός στρατός κάτω από τις δύσκολες καιρικές συνθήκες της εποχής εκείνης, χιόνια, παγωνιά, βροχή, ομίχλη και αέρα, αγωνίστηκε με όλες του τις δυνάμεις για να φτάσει στην τελική νίκη.

- **Αντιστρατήγου Θεόδωρου Πάγκαλου** : *Τα Απομνημονεύματά μου, Τ.Α 1897-1913, Αθήναι 1950, σελ. 260*

« Η περίοδος αυτή των Επιχειρήσεων μέχρι της ημέρας της γενικής επιθέσεως υπήρξε και η σκληροτάτη δια τον στρατόν της Ηπείρου. Ο χειμών ήτο εξαιρετικώς δριμύς και η χιών επί πολλάς ημέρας εις πάχος άνω των 30 εκατ. εκάλυπτε το έδαφος, ενώ οι ατυχείς στρατιώται παρέμενον νυχθημερόν υπό τα πτωχικά τους αντίσκηνα. Επί δυνάμει 750 ανδρών του τάγματός μου, 250 άνδρες ήσαν άχρηστοι ένεκα οδονηρών κρυοπαγημάτων των κάτω άκρων. Περί τους δεκαπέντε ευζώνους υπέστησαν ακρωτηριασμό των δακτύλων των ποδών. Διέμενον εις διάτρητον σκηνήν, την οποίαν είχε κυριεύσει το τάγμα κατά την μάχης της 7^{ης} Ιανουαρίου (1913) Κατά τη νύκτα ήκουον εκ της σκηνης μου τους γογγυσμούς των ανδρών, ένεκα των ισχυρών πόνων των ποδών, διότι φαίνεται ότι τα κρυοπαγήματα γίνονται πολύ οδονηρότερα, όταν θερμαίνονται. Και όμως παρ' όλα ταύτα οι πλείστοι των ανδρών παρέμενον εις τα τάξεις των, αρνούμενοι να διακομισθούν προς τας χειρουργεία. Ενθυμούμαι έναν εύζωνον, όστις έπασχε δεινώς που όταν διέταξα να μεταφερθεί εις το Νοσοκομείο με ικέτευε δακρύων να τον αφήσω, υποσχόμενος ότι “ και σούρνοντας ακόμη θα ακολουθήσει το τάγμα του για να μπει στα Γιάννενα “ »

- Η εφημερίδα Στόχος, Ιωάννινα (21.02.2011)

« Απελευθέρωση Ιωαννίνων (...) »

Μετά από διαπραγματεύσεις των αντιπροσώπων του Εσάτ πασά και του ελληνικού Στρατηγείου της Ηπείρου, υπογράφεται συμφωνία με την οποία παραδίνονται « άνευ όρων » στον ελληνικό στρατό 1.000 Τούρκοι αξιωματικοί, 32.000 οπλίτες και 108 πυροβόλα ». (...)

- **Επίτομη ιστορία των Βαλκανικών Πολέμων 1912 – 1913 Τ.Β.
Γενικό Επιτελείο Στρατού. Διεύθυνση ιστορία Στρατού**

Σελ.187 (...) « Η απελευθέρωση των Ιωαννίνων, πέρα από την εξουδετέρωση κάθε σοβαρής τουρκικής αντιστάσεως στην Ήπειρο και την κυρίευση σημαντικού πολεμικού υλικού, είχε πρώτιστα σοβαρή επίδραση στο ελληνικό γόητρο, το οποίο μετά και από την επιτυχία αυτή εξυψώθηκε διεθνώς ».

Ο Εσάτ Πασάς

Ο Εσάτ πασάς (1862 – 1952) γεννήθηκε και μεγάλωσε στα Γιάννινα. Ήταν απόγονος της ξακουστής ελληνικής οικογένειας των **Γλυκήδων**, από το χωριό **Γλυκή της Παραμυθιάς**. Είχε όμως και ζαγορίσια καταγωγή από το χωριό **Μπούλτζη**¹, τη σημερινή Ελάτη ;

Ο πατέρας του Mehmet Ermin Efendi χρημάτισε δήμαρχος στην πόλη των Ιωαννίνων.

Το 1890 αποφοίτησε από τη στρατιωτική Ακαδημία του Βερολίνου.

Το 1912 - 1913 ως αρχιστράτηγος των τουρκικών στρατιωτικών δυνάμεων, υπερασπίστηκε την πόλη των Ιωαννίνων από τις επιθέσεις του ελληνικού στρατού. Όταν όμως διαπίστωσε ότι όλα τα τουρκικά οχυρά έπεσαν στις ένοπλες ελληνικές δυνάμεις, για να σώσει την πόλη από την ολοκληρωτική καταστροφή και να σταματήσει την αιματοχυσία, απευθύνθηκε στους προξένους της Γαλλίας, της Ρωσίας, της Ρουμανίας και της Αυστροουγγαρίας, καθώς και στο Μητροπολίτη Γερβάσιο για την παράδοση της πόλης. Στις 20 Φλεβάρη 1913 και ώρα 23.00 δύο (2) Τούρκοι αξιωματικοί συνοδευόμενοι από τον Επίσκοπο Δωδώνης επέδωσαν στο ελληνικό στρατηγείο επιστολή του Εσάτ πασά και των προξένων για την άνευ όρων παράδοση των τουρκικών δυνάμεων και της πόλης των Ιωαννίνων. Σύμφωνα με τις επιστολές αυτές στις **04. 30**

¹ . Το 1934 ο Εσάτ πασάς ονομάστηκε **Mehmet Esat Bülkat**

της **21 Φλεβάρη 1913** υπογράφηκε το σχετικό Πρωτόκολλο. Από την ώρα αυτή η πρωτεύουσα της Ηπείρου, τα Ιωάννινα, ήταν ελεύθερα, ελληνικά !!

Στις 2 Δεκεμβρίου του 1913 ο Εσάτ πασάς αναχώρησε από την Αθήνα για την Κωνσταντινούπολη.

Στις 10 Δεκεμβρίου διορίστηκε αρχηγός του Τρίτου Σώματος στρατού στην **Καλλίπολη. ...**

Και το 1952 απεβίωσε στην Κωνσταντινούπολη.

- **Ηπειρωτική Εστία** (περιοδικό) , Φεβρουάριος 1961, τ. 106, σελ. 131

(...) Δεν έμοιαζε (ο Εσάτ πασάς) ούτε καν τους συμπολίτες του Τουρκογιαννιώτες. Τα ευγενικά του χαρακτηριστικά, το ρόδινο λεπτό του δέρμα πρόδιναν τη ζαγορίσια καταγωγή του. Απόγονος της αρχοντικής γιαννιώτικης οικογενείας των Γλυκήδων, των ζακουστών τυπογράφων της Βενετίας και με άλλους προγόνους στην αριστοκρατική Μπούλτζη του Ζαγοριού, μπορούσε να γίνει σαν εξωμότης, σκληρός για τα Γιάννινα τύραννος, όπως και άλλοι Τουρκογιαννιώτες. Αλλά δεν το θέλησε. Κι όταν ο Κεμάλ ανάγκαζε τους Τούρκους να πάρουν και από ένα επίθετο, ο Εσάτ προτίμησε το Μπουλζιάτ Γιάνγιαλη (Εσάτ ___) για να τιμήσει τις γενέτειρες των προγόνων του. Αν ήθελε, το λίγο καλαμπόκι που μοίραζαν στους Χριστιανούς, θα το έδινε στους στρατιώτες, που πεινούσαν. Δεν το έκανε, αν και τους έβλεπε να βγάνουν ρίζες στα χωράφια και να τις μασούν ωμές. Χριστιανοί είδαν Τούρκους στρατιώτες, φυγάδες του μετώπου να τριγυρίζουν στα σφαγεία για να βρουν κανένα πεταμένο παχύ έντερο, να το ξεπλύνουν πρόχειρα στο νερό της λίμνης και να το καταπιούν ωμό.

Ο Θεός ας αναπαύσει τη χριστιανική ψυχή του μωαμεθανού Εσάτ που μπόρεσε και ξεχώρισε το χριστιανικό καθήκον από το στρατιωτικό. Διαφορετικά οι Γιαννιώτες Χριστιανοί δε θα ζούσαν για να χειροκροτήσουν στις 21 Φεβρουαρίου τους ελευθερωτές αδελφούς τους, κι ούτε θα δοκίμαζαν την ανεκλάλητη χαρά της λευτεριάς »

- **Αντιστρατήγου Θεόδωρου Πάγκαλου (ό.α), σελ. 260**

(...) « Φόρος τιμής ιδία οφείλεται εις τους υπερόχους αρχηγούς του στρατού εκείνου Εσάτ και Βεχίπ, οίτινες ήσαν οι οργανωταί και εμπνευσταί της θαυμασίας εκείνης αντιστάσεως. Οι δύο ούτοι στρατηγοί κατήγοντο εξ Ελληνικής οικογενείας των Ιωαννίνων εξισλαμισθείσης (οικογένεια Γλυκά). Ομίλουν απταίστως την Ελληνικήν και ησθάνοντο θερμήν αγάπην δια την Ελλάδα ».

- Το Βήμα (εφημερίδα), 23 Φλεβάρη 1953, σ. 5 (Μπόκα Ευάγγελου)

Γενικά, οι ειδήσεις μας για τόν πόλεμο ήταν πενιχρές και ή άγωνία μας για τήν άπελευθέρωση δυνάμω-νε ήμέρα μέ τήν ήμέρα. Τήν άγωνία αυτή τή μεγάλωναν και οι διαδόσεις ότι ό τουρκικός στρατός μέ ύποκι-νητάς τούς φανατικούς Τουρκογιαν-νιώτες έτοιμάζε γενική σφαγή τών Χριστιανών. Μιά παρηγοριά όμως διάχυτη ύπήρχε : «Δέν θ' άφήση ό Έσσάτ πασάς». 'Ο Έσσάτ, άν και Τουρκογιαννιώτης, ήταν εύγενικιά ψυ-χή. Δέν είχε άντιχριστιανικά αισθή-ματα, όπως οι Τουρκογιαννιώτες. Και τό απέδειξε μέχρι τέλους. "Όχι μόνο απέτρεψε τή σφαγή, αλλά και προτίμησε νά τρέφεται τό στρατεύ-μά του μόνο μέ ρίζες από χόρτα, κατά τίς τελευταίες ήμέρες πρό τής παράδοσης, παρά νά άφαιρέση τό λίγο μπομποτάλευρο πού μοίραζε στους Γιαννιώτες Χριστιανούς.

Σπουδασμένος στην Στρατιωτική 'Ακαδημία του Βερολίνου, θά έπρεπε νά υιοθετήση τή συνήθεια τών Γερ-μανών πού κάνουν τούς πολέμους τους, χωρίς Έπιμελητεία, τή δάρδα-ρη συνήθεια πού τόσα θύματα προξέ-νησε και στη φτωχή άπό τρόφιμα Έλλάδα κατά τήν Κατοχή του 1941, μέ τήν έπύρατη πείνα. Άλλά δέν τό έκαμε. Μήπως, άραγε, έπειδή ήξευ-ρε ότι στις φλέβες του είχε και χρι-στιανικό αίμα, σαν άπόγονος πού ή-ταν, κατά τό ήμισυ τής άριστοκρα-τικής Γιαννιώτικης οίκογένειας τών Γλυκήδων ; "Ίσως.

Το ξίφος του Εσάτ πασά.

Μετά την παράδοση των Ιωαννίνων όλοι οι αιχμάλωτοι Τούρκοι, 1.000 αξιωματικοί και 32.000 στρατιώτες, μεταφέρθηκαν στην Αθήνα. Εκεί ο Εσάτ πασάς μέχρι την αναχώρησή του για την Κωνσταντινούπολη, 2

Δεκεμβρίου 1913, φιλοξενήθηκε στο σπίτι του στρατηγού Θεόδωρου Πάγκαλου. Φεύγοντας για την Τουρκία, εξέφρασε την ευγνωμοσύνη του για την καλή φιλοξενία και χάρισε στον Πάγκαλο το προσωπικό του ξίφος. Το ξίφος αυτό σήμερα φυλάσσεται στη συλλογή του εγγονού του στρατηγού, Θεόδωρου Πάγκαλου, (πολιτικού του ΠΑΣΟΚ)
 (Βλ. Προινά Νέα, (εφημερίδα), Ιωάννινα 08. Ιουλίου 2011 « Το ξίφος του Εσσατ πασά ...», του Φιλήμονα Καραμήτσου)

Λιθογραφία (7) «1) ΔΑΦΩΝΟΣΤΕΦΗΣ ΣΤΡΑΤΗΛΑΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ, 2) ΕΣΑΤ ΠΑΣΣΑΣ 3) ΔΙΟΙΚΗΤΗΣ ΤΟΥ ΜΠΙΖΑΝΙΟΥ ΒΕΗΠ ΜΠΕΗΣ 8.) ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΔΑΓΚΛΗΣ 9) Ο ΜΕΡΑΡΧΟΣ ΜΟΣΚΟΠΟΥΛΟΣ (Ο ΕΝΕΡΓΗΣΑΣ ΤΗΝ ΥΠΕΡΦΑΛΑΓΓΙΣΙΝ ΤΟΥ ΜΠΙΖΑΝΙΟΥ 10) Ο ΕΠΙΤΕΛΑΡΧΗΣ ΔΟΥΣΜΑΝΗΣ 11) ΚΑΛΛΙΝΙΣΚΟΣ 12) ΜΕΤΑΞΑΣ 130) ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΣ 14) Ο ΑΡΧΑΙΟΣ ΝΑΟΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ »

Ο Λορέντζος Μαβίλης (1860-1912)

Ο θάνατος του ποιητή Λορέντζου Μαβίλη

Η πολιορκία των Ιωαννίνων άρχισε τον Οκτώβριο του 1912 από όλα τα σημεία του ορίζοντα. Στις 28 Νοεμβρίου του ίδιου έτους ο **Λορέντζος Μαβίλης**, εθελοντής στο σώμα των **Γαριβαλδινών**², πολεμούσε εναντίον των Τούρκων στο **ύψωμα Δρίσκο**, ανατολικά των Ιωαννίνων. Εκεί τον βρήκε μια σφαίρα του εχθρού και του τρύπησε τα δύο μάγουλα, καταστρέφοντας και πολλά από τα δόντια του. Αιμόφυρτο, ενώ τον μετέφεραν στο πρόχειρο νοσοκομείο, τον βρήκε και δεύτερη σφαίρα στο στόμα και τον άφησε νεκρό. Λίγο προτού πεθάνει αναφώνησε τα τελευταία του λόγια:

« Επερίμενα πολλές τιμές από τούτον τον πόλεμο, αλλά όχι και την τιμή να θυσιάσω τη ζωή μου για την Ελλάδα μου ».

Μετά το θάνατό του οι Γαριβαλδινοί σε στάση προσοχής τον αποχαιρέτισαν στρατιωτικά³...

- **Το Βήμα** (εφημερίδα), *Σάββατο 23 Φεβρουαρίου 1953, σελ.5*

². **Γαριβαλδινοί** : Σώμα εθελοντών στρατιωτών, που ίδρυσε ο Ιταλός Γαριβάλντι το 1862. Οι Γαριβαλδινοί βοηθούσαν τους λαούς που επεδίωκαν να αποκτήσουν την ελευθερία τους. Στην Ελλάδα για πρώτη φορά έλαβαν μέρος το 1897 με 800 άντρες.

³. **Palmografos.com** : Ο ποιητής Λορέντζος Μαβίλης και ο ηρωικός του θάνατος – του **Τάσου Κοντογιαννίδη**.

‘Από αὐτή τήν ἡμέρα κι’ ὕστερα ἀρχίσαμε νά ἀκοῦμε πόλεμο. Νά τόν ἀκοῦμε καί νά τόν βλέπουμε σέ λίγο, πολύ κοντά μας, ὅπως στήν ἀτυχή μάχη τοῦ Δρίσκου. Οἱ Ἕλληνες ἀπό τό Μέτσοβο ξεκινώντας, ἔκαναν, γύρω στό τέλος τοῦ Νοέμβρη, μιᾶ ἡρωϊκή ἐξόρμησι γιά τά Γιάννινα ἀπό τό μέρος τοῦ Δρίσκου, ἀλλ’ ἀσυντόνιστη μέ τόν ὄγκο τῶν ἑλληνικῶν στρατευμάτων πού πολεμοῦσαν μπροστά ἀπό τό Μπιζάνι. Ἐφτασαν οἱ Γαριβαλδῖνοι ἕως κάτω στή λίμνη, ὅπως μοῦ διηγόταν καί ὁ μακαρίτης ἀδελφός μου, ἐθελοντής τότε τῶν Γαριβαλδινῶν. Ἀπό τά Γιάννινα βλέπαμε ἀπό κοντά, ἀπό ἀπόσταση 3 - 4 χιλιομέτρων, τά Ἑλληνόπουλα νά κυνηγοῦν τοὺς Τούρκους. Ἀλλά στάθηκαν ἀτυχεῖς. Τήν ἴδια ἐκείνη ἡμέρα ἔφταναν στοὺς πρόποδες τοῦ Δρίσκου καί καταλάμβαναν θέσεις μάχης τά λείψανα τῆς Στρατιᾶς τοῦ Τζαβήτ πασᾶ, πού τήν εἶχαν συντρίψει οἱ ἑλληνικές μεραρχίες στήν Καστοριά καί στή Φλώρινα. Τά εἶδα αὐτά τά στρατεύματα πού ἔφτασαν στά Γιάννινα ἀπό τήν Κορυτσᾶ. Τά εἶδα τήν προηγούμενη ἡμέρα τῆς τελικῆς μάχης τοῦ Δρίσκου νά περνοῦν ἀπό τά Γιάννινα. Οἱ στρατιῶτες, ὑψηλοὶ ἀνατολίτες, μέ καλύτερη ἐξάρτυση ἀπό τοὺς στρατιῶτες τοῦ Ἑσσάτ, φαίνονταν κουρασμένοι. Ἀλλ’ ἐμπειροπόλεμοι ὅπως ἦσαν καί ἐφωδιασμένοι μέ πυροβολικό καί πολυβόλα, ἀπό τά ὁποῖα ἐστεροῦντο οἱ Γαριβαλδῖνοι, προυξένησαν σοβαρές ἀπώλειες στοὺς δευτέρους, μέ κυριώτερη, τόν θάνατο τοῦ ἡρωϊκοῦ λοχαγοῦ Μασίλη.

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΜΠΟΓΚΑΣ

Ο Λορέντζος Μαβίλης (1860 – 1912)

Ο ποιητής Λορέντζος Μαβίλης γεννήθηκε το 1860 στην Ιθάκη. Ο παππούς του, από τον πατέρα του, ήταν ισπανικής καταγωγής. Μεγάλωσε στην Κέρκυρα. Σπούδασε στη Γερμανία. Το 1890 με τη διατριβή του για το βυζαντινό χρονογράφο **Σκυλίτση** αναγορεύτηκε διδάκτορας φιλοσοφίας στο πανεπιστήμιο Erlangen της Βαυαρίας. Η μητέρα του **Ιωάννα Σούφη** ήταν ανιψιά του Κυβερνήτη **Ιωάννη Καποδίστρια**. Αγωνίστηκε για την απελευθέρωση της Κρήτης, της Μακεδονίας και της Ηπείρου. Το 1910 εξελέγη βουλευτής Κερκύρας με το κόμμα των Φιλελευθέρων του Ελευθερίου Βενιζέλου. Υπερασπίστηκε τη Δημοτική γλώσσα. Δημοσίευσε πολλά ποιήματα σε διάφορα περιοδικά, χωρίς να

εκδώσει κάποια συλλογή. Τα ποιήματά του εξέδωσε το 1915 ο **Κ. Θεοτόκης**.

Ύμνος στον ήλιο της Ελλάδος

*Πατρίδα σαν τον ήλιο σου ήλιος αλλού δε λάμπε,
Πώς εις το φως του λαχταρούν η θάλασσα κι οι κάμποι,
πώς λουλουδίζουν τα βουνά, τα δάση οι λαγκαδιές,
στέλνοντάς σου θυμίαμα μυριάδες μυρωδιές !
Αφρολογούν οι ρεματιές και λαχταρίζει η λίμνη,
χίλιες πουλιών λαλιές ηχούν, της ομορφιάς σου ύμνοι.
Σ' άπειρ' αστράφτουν χρώματα, παντού, λογής λογής,
Του αγέρος τα πετούμενα, τα σερπετά της γης.
Κι αυτός σηκώνει το ελαφρό της καταχνιάς μαγνάδι,
η κάθε στάλα από δροσιά γυαλίζει σαν πετράδι,
η καθ' αχτίδα του σκορπά με την αναλαμπή
χαρά, ζωή και δύναμη, κι ελπίδα, όπου κι αν μπει. (...)*

Λορέντζος Μαβίλης

(Από τη μεγάλη σχολική ανθολογία του Ευάγγελου Πεντέα, σελ.57)

Ο παπα- Φώτης κλείνει τα μάτια του νεκρού Λορέντζου Μαβίλη.
(Φωτό : Palmografos. Com. Ο ποιητής Λορέντζος Μαβίλης ...)

- Ηχώ του Λονδίνου (εφημερίδα), 1912 :

Ὁ ἐχθρὸς ἔχει ὀχυρώσει τὰς φύσει ὀχυρὰς πέριξ τῶν Ἰωαννίνων θέσεις. Ἡ πόλις αὕτη, ἣτις ἀπετέλεσε καὶ ἀποτελεῖ τὸ προπύργιον τοῦ ἐν Ἠπείρῳ Ἑλληνισμοῦ καὶ εἶνε τρόπον τινα ἱερὰ δι' αὐτὸν πόλις, προασπίζεται θαυμασίως ὑπὸ ὑψηλῶν ὀρέων, εἰς τοὺς πρόποδας τῶν ὁποίων πέριξ ἡμικυκλίου εἶνε ὑποκεκρυμμένη ζηλοτύπως παρὰ τὴν ἱστορικὴν λίμνην, ἣς ἡ θαυμασία ἀποψις φαίνεται ἐκτεινομένη ἀπὸ τῆς κορυφογραμμῆς τοῦ Δρίσκου πρὸς ἀνατολίας. (1) Δρίσκος εἶνε ἡ κορυφογραμμὴ ἐκείνη, ἐφ' ἣς διεξήχθη ἡ ἱστορικὴ καὶ φονικωτάτη μάχη τῶν Γαριβαλδινῶν, οἵτινες κατέλαβον καὶ κατείχον αὐτὴν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας, διὰ τῶν προφυλακῶν αὐτῶν, ὀλίγον ἀπέχοντες τῆς λίμνης καὶ τῆς ἐν αὐτῇ νησίδος, ἐφ' ἣς κατέφυγε καὶ εὔρε τὸν θάνατον ὁ Ἄλῃ-πασσᾶς. Δεσπόζει δὲ ὁ Δρίσκος καὶ τῆς Γαστριτζῆς, ὀχυρώματος προστατεύοντος βορειοανατολικῶς τὰ Ἰωάννινα καὶ τοῦ περιφήμου Μπιζαίου, τὸ ὁποῖον προστατεύει αὐτὰ ὑπὸ νότου.

(10) « Ο Πρωθυπουργός Ελευθέριος Βενιζέλος μετά του στρατηλάτου νικητού Διαδόχου και του γενναίου στρατού μας, συντρίβων τα δεσμά και αποδίδων την ελευθερίαν εις τας υποδούλους αδελφάς μας » (σ.σ. ΗΠΕΙΡΟ, ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΚΑΙ ΚΡΗΤΗ)

Βιβλιογραφία

- Ηχώ του Λονδίνου (εφημερίδα), 1912 :
- Θεόδωρου Πάγκαλου « Τα Απομνημονεύματά μου», Τ.Α 1897-1913, Αθήναι 1950
- Το Βήμα (εφημερίδα), 23 Φλεβάρη 1953, σ. 5 (Μπόκα Ευάγγελου)
- Ηπειρωτική Εστία (περιοδικό) , Φεβρουάριος 1961, τ. 106
- Επίτομη ιστορία των Βαλκανικών Πολέμων 1912 – 1913 Τ.Β.
- Γενικό Επιτελείο Στρατού. Διεύθυνση ιστορία Στρατού
- Πρωινά Νέα, Ιωάννινα, : 08. Ιουλίου 2011 (Φιλήμων Καραμήτσος)
- Η εφημερίδα Στόχος, Ιωάννινα, 21.02.2011
- Palmografos.com : Ο ποιητής Λορέντζος Μαβίλης και ο ηρωικός του θάνατος – του Τάσου Κοντογιαννίδη.

(Δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα Θεσπρωτική την 25.01.2013, σελ. 8, με μικρές αλλαγές και χωρίς τις δύο (2) λιθογραφίες)

